

ПІДСТАВИ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ «ВОРІВ В ЗАКОНІ»: АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ТЕОРІЇ ТА ПРАКТИКИ

GROUNDS FOR CRIMINAL LIABILITY OF “THIEVES IN LAW”: ACTUAL PROBLEMS OF THEORY AND PRACTICE

Околіт О.В., аспірант наукової лабораторії з проблем протидії злочинності
Національна академія внутрішніх справ

Стаття присвячена дослідженню актуальних теоретичних і практичних проблем, пов'язаних із підставами кримінальної відповідальності «ворів в законі».

Проаналізовано переваги і недоліки законодавчого закріплення «вора в законі» як спеціального суб'єкта злочину. Зроблено висновок, що нагальної потреби в цьому не було, через наявність і без того підстав притягнути їх до кримінальної відповідальності за вчинення як основного, так і кваліфікованого складів злочинів, передбачених ст. 255, 255-1 КК України.

Відсутність у КК України чи будь-якому іншому нормативно-правовому акті дефініції «вор в законі» визнано суттєвою вадою чинних підстав кримінальної відповідальності цих суб'єктів. Така правова невизначеність не дає можливості ефективно застосувати нові кримінально-правові та кримінальні процесуальні норми на практиці, зокрема через різноманітне тлумачення терміну «вор в законі», а також створює підґрунтя для оскарження відповідних судових рішень в ЄСПЛ.

Аргументовано, що віднесення «вора в законі» до особи, яка перебуває у статусі суб'єкта підвищеного злочинного впливу, суттєво ускладнює підстави притягнення до кримінальної відповідальності «ворів в законі» через необхідність доведення кримінально-правових ознак як «вора в законі», так і суб'єкта підвищеного злочинного впливу.

Систематизовано аргументи на користь недоцільності вживання у КК України терміну «вор в законі», який є русизмом і жаргонізмом. Серед них такі: 1) наявність законодавчої заборони засудженим вживати жаргонні слова (ч. 4 ст. 117 КВК України); 2) цей термін відображає систему цінностей кримінальних правопорушників та сприяє популяризації як «вора в законі», так і злочинського жаргону; 3) такий крок законодавця свідчить про легітимізацію злочинного субкультури; 4) використання не україномовних термінів суперечить чинному законодавству, а впровадження в офіційний юридичний обіг злочинного жаргону є фактично впровадженням в офіційну правову мову елементів злочинної субкультури; 5) буквальне тлумачення нівелює саме значення слова «закон»; 6) створений прецедент для подальшого внесення в КК України інших жаргонів зі злочинного середовища.

Ключові слова: злочинний вплив, «вор в законі», особа, яка здійснює злочинний вплив, особа, яка перебуває у статусі суб'єкта підвищеного злочинного впливу, спеціальний суб'єкт злочину.

The article is devoted to study of current theoretical and practical problems related to criminal liability of «thieves in law». The advantages and disadvantages of the law enshrined in the «thief in law» as a special subject of crime are analyzed. It is concluded that there is no urgent need for this, due to the already existing grounds for prosecuting them for committing both major and qualified crimes under Art. 255, 255-1 of the Criminal Code of Ukraine. A significant shortcoming of existing grounds for criminal liability of these entities is lack of a definition of «thief in law» in the Criminal Code of Ukraine or any other legal act. Such legal uncertainty does not allow an effective application of new criminal law and criminal procedure rules, in particular due to misinterpretation of the term «thief in law», and creates grounds for appealing against relevant court decisions in the European Court of Human Rights.

It is argued that the attribution of «thief in law» to a person who is in the status of a subject of increased criminal influence, significantly complicates the grounds for criminal prosecution of «thieves in law» due to the need to prove criminal characteristics as «thief in law» and the subject of increased criminal influence.

Arguments in favor of inexpediency of using the term «thief in law» in the Criminal Code of Ukraine, which is russism and jargon, are systematized. Among them are the following: 1) an existence of a legislative ban on convicts using slang words (Part 4 of Article 117 of the Criminal Procedure Code of Ukraine); 2) this term reflects the value system of criminal offenders and promotes both «thief in law» and thieves' jargon; 3) such a step by the legislator indicates legitimization of the criminal subculture; 4) use of non-Ukrainian terms contradicts the current legislation, and the introduction of official jargon into official legal circulation is in fact the introduction of elements of the criminal subculture into the official legal language; 5) a literal interpretation eliminates the very meaning of the word «law»; 6) a precedent has been set for the further introduction of other jargons from the criminal environment into the Criminal Code of Ukraine.

Key words: criminal influence, «thief in law», person who performs criminal influence, person who is in the status of a subject of increased criminal influence, special subject of crime.

Постановка проблеми. Внесенні зміни до КК України, що стосувалися введення в законодавчий обіг терміну «вор в законі», викликали критику наукової спільноти, яка лише посилилася у зв'язку з проблемами притягнення цих представників злочинного світу до кримінальної відповідальності як спеціальних суб'єктів злочину.

За даними Офісу Генерального Прокурора у 2021 р. за ст. 255 КК України обліковано 173 злочини. У 76 (43,9 %) кримінальних правопорушеннях особам вручено повідомлення про підозру, а в 35 (20,2 %) – провадження направлено до суду з обвинувальним актом. У 23 (13,3%) кримінальних правопорушеннях провадження закрито за п. 1, 2, 4, 6, 9-1 ч. 1 ст. 284 КПК України. 135 (78 %) становили кримінальні правопорушення, у яких на кінець звітнього періоду рішення не прийнято (про закінчення або зупинення) [1].

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблемні питання кримінальної відповідальності «ворів в законі» досліджено в працях А. А. Вознюка, О. О. Дудорова, О. О. Кваши, С. Г. Киренка, І. А. Копйової, В. О. Лев-

чука, В. В. Малюка, О. М. Мусиченка, А. О. Нікітіна, П. Л. Фріса, І. П. Фріса, С. С. Чернявського, К. В. Юртаєвої та інших науковців. Разом із тим чимало питань у цій сфері залишаються недостатньо дослідженими.

Мета статті полягає у дослідженні теоретичних і практичних проблем, пов'язаних із підставами кримінальної відповідальності «ворів в законі».

Виклад основного матеріалу. Нині вчені дискутують з приводу доцільності вживання терміну «вор в законі», акцентують увагу на тому, що це русизм і жаргонізм, відмічають відсутність у КК України відповідної дефініції, а також наголошують на проблемах доведення статусу «вор в законі». З огляду на зазначені ці питання потребують ґрунтовного аналізу.

1. Чи була потреба у законодавчому закріпленні «вора в законі» як спеціального суб'єкта злочину?

Насамперед слід звернути увагу на те чи була потреба у законодавчому закріпленні «вора в законі» як спеціального суб'єкта злочину. Таку необхідність обґрунтовували

розробники відповідних змін до КК України спираючись на позицію працівників правоохоронних органів, які зазначали про необхідність створення нових кримінально-правових інструментів протидії діяльності кримінальних авторитетів в Україні, а також звертали увагу на досвід інших країн у цій сфері, насамперед Грузії.

З приводу криміналізації дій «ворів в законі» В. О. Гацелюк зазначив, що поширення криміналізації певних діянь на «злочинів в законі» є псевдокриміналізацією, оскільки їх дії могли кваліфікуватися як організація або пособництво діяльності злочинної організації [2, с. 218]. Однак з такою позицією доцільно не погодитися, оскільки кримінально протиправні дії «ворів в законі» не обмежуються лише організацією чи пособництвом діяльності злочинної організації. Частина їх протиправної діяльності стосується не лише злочинних організацій, але й організованих груп, груп осіб за попередньою змовою чи осіб, які вчиняють кримінальні правопорушення поза межами співучасті.

«Вора в законі» до внесення змін до КК України законом України від 4 червня 2020 р. можна було притягнути до кримінальної відповідальності за вчинення будь-якого кримінального правопорушення. Водночас не всі їх діяння підпадали під ознаки злочину чи кримінального проступку, передбаченого законом про кримінальну відповідальність. Це стосується, наприклад, організації, сприяння чи координації кримінально протиправної діяльності на певній території чи у певній сфері. Саме тому криміналізовано встановлення та поширення злочинного впливу. Тобто криміналізація злочинного впливу усунула ту прогалину, що існувала у підставах притягнення до кримінальної відповідальності «ворів в законі» за окрему групу суспільно небезпечних діянь, характерних для цих суб'єктів.

Однак чи була потреба визнавати «вора в законі» спеціальним суб'єктом? Аргументом на користь цього можна назвати можливість посилення кримінальної відповідальності за допомогою суворішої санкції ч. 5 ст. 255 КК України (позбавленням волі на строк від дванадцяти до п'ятнадцяти років з конфіскацією майна). Позитивним є й те, що нині «вор в законі» чітко усвідомлює, що його можуть притягнути до кримінальної відповідальності. Адже в ст. 255 та 255-1 КК України безпосередньо зазначено, що йдеться саме про особу, яка перебуває у статусі «вора в законі».

У контексті зазначеного цікавою видається позиція А. А. Вознюка, який хоча й наголошує, що особливій потреби у введенні цього поняття не було, називає негативним моментом популяризацію злочинського жаргону, однак зазначає, що, з іншого боку, речі слід називати своїми іменами. Такий крок законодавця, можливо, навпаки сприяв дотриманню принципу правової визначності, оскільки полегшується ідентифікація певної особи як суб'єкта підвищеного злочинного впливу. Сам «вор в законі» чітко розуміє, що він відноситься до суб'єктів підвищеного злочинного впливу і без необхідності звернення за відповідними консультаціями. Його статус чітко усвідомлюють і правоохоронці, і співучасники, і потерпілі, та й взагалі будь-хто. Не було б в КК України вказівки на «вора в законі» – точливі б дискусії навколо того чи підпадає він під поняття суб'єкта підвищеного злочинного впливу [3, с. 33]. На думку вченого не можна виключати певний запобіжний ефект цього терміну [3, с. 33]. Звісно такий ефект не значний, однак він все ж існує. Не випадково одним із завдань КК України визнано запобігання кримінальним правопорушенням.

З іншого боку чи можливо було б притягнути до кримінальної відповідальності «ворів в законі» без виокремлення їх як спеціальних суб'єктів злочину? Відповідь на це питання має бути позитивною. По-перше, «ворів в законі» за наявності відповідних підстав можна було б притягнути до кримінальної відповідальності за вчинення основного злочину, передбаченого ст. 255, 255-1 КК Укра-

їни. По-друге, їх можна було б притягнути до кримінальної відповідальності і за вчинення кваліфікованого чи особливо кваліфікованого виду злочину, передбаченого вказаними статтями, якщо довести що вони належать до категорії осіб, які перебувають у статусі суб'єкта підвищеного злочинного впливу. Варто погодитися з тим, що «особливої потреби у введенні цього поняття не було, оскільки, законодавець «вора в законі» називає одним із різновидів суб'єкта підвищеного злочинного впливу» [3, с. 33].

Таким чином і без законодавчого закріплення терміну «вор в законі» були підстави притягнути їх до кримінальної відповідальності за вчинення як основного, так і кваліфікованого складів злочинів, передбачених ст. 255, 255-1 КК України.

Тому в юридичній літературі слушно звернено увагу на те чи доцільно було вводити в закон про кримінальну відповідальність поняття «вор в законі», надаючи йому в такий спосіб юридичного значення? [4, с. 185].

2. Відсутність визначення терміну «вор в законі».

Суттєвою вадою чинних підстав кримінальної відповідальності «ворів в законі» є відсутність визначення цього терміну, що не дає можливості ефективно застосувати нові кримінально-правові норми на практиці, зокрема через різнобаччя його тлумачення.

Вчені неодноразово наголошували на відсутності визначення терміну «вор в законі» в КК України чи будь-якому іншому законі, а також на його необхідності у зв'язку з відповідними законодавчими новаціями. З цього приводу дослідники зазначають: «у КК чи іншому законі не розкрито змісту терміну «вор в законі», який має важливе значення для кваліфікації дій організаторів та інших учасників злочинних організацій чи злочинних спільнот» (А. А. Вознюк) [5, с. 55]; «у положеннях Закону немає жодної вказівки на те, яким чином «вор в законі» відрізняється від інших суб'єктів підвищеного злочинного впливу, які специфічні ознаки має така особа» (А. О. Нікітін) [6, с. 169]; «диспозиція ч. 5 ст. 255 КК України містить вказівку на «особу, яка перебуває у статусі суб'єкта підвищеного злочинного впливу, у тому числі у статусі «вора в законі», проте роз'яснення терміну «вор в законі» у статті відсутні, хоча мова йде про особу, яка знаходиться на верхніх сходинках злочинної ієрархії (С. Г. Киренко) [7, с. 62]; «тривожним є те, що законодавець в якості важливої кваліфікуючої ознаки наважився використати поняття, зміст якого не описується (не визначається) в національному праві» (В. Речицький) [8].

Спроба дати офіційну дефініцію поняття «злочин у законі» (український переклад «вора в законі») мала місце в процесі модернізації ст. 28 КК України, але закінчилася безрезультатно [8].

Нині статус «вора в законі» ніде нормативно не врегульований, не підтверджується документами. Хоча й законодавець у примітці 2 до ст. 255 КК України намагається дати роз'яснення, вказуючи на те, що «вор в законі» – один із неформальних статусів суб'єктів підвищеного злочинного впливу, а у примітках 1, 2 визначає поняття «злочинний вплив», «суб'єкт підвищеного злочинного впливу», втім ознак поняття «вор в законі» не надає, що вказує на правову невизначеність [9, с. 168-169]. Науковці вважають, що у цьому випадку слід звертатися до словника арго або безпосередньо до представників «злочинного середовища» [8; 9, с. 168-169; 10, с. 215].

На думку О. М. Мусиченка, це не може відповідати засадам правової держави, тому така новела є невідповідною, не відповідає вона і національним стандартам термінологічної роботи, згідно з якими термін має бути прозорим, тобто його буквальне значення можна встановити із значень термінологічних елементів, які входять до його складу, не добираючи його визначення [9, с. 168-169].

На сьогодні відсутній спеціальний закон на шталт того, що існує в Грузії, який визначав би базові терміни,

що використовуються у конструкціях відповідних забронних кримінально-правових норм. Не розкрито змісту зазначених термінів і в інших законах, наприклад, «Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю» від 30 червня 1993 р. Цікавим є той факт, що такий закон відіграв важливу роль у рішенні ЄСПЛ (справа «Ашларба проти Грузії», заява № 45554/08), адже Суд зауважив, що розділ 3 Закону Грузії про організовану злочинність і рекет всебічно пояснював громадськості визначення таких уже розмовних термінів, як «зłodийський світ», «членство в “зłodийському світі”», «врегулювання суперечок з використанням повноважень “зłodий в законі”», «перебування у статусі “зłodий в законі”» тощо. Як наслідок Суд вважає, що тлумачення статті 223 (1) КК Грузії у взаємозв'язку з юридичними визначеннями, що містяться в розділі 3 Закону про організовану злочинність і рекет, дає змогу пересічній людині зрозуміти необхідні складові двох кримінальних правопорушень, що стосуються функціонування «зłodийського світу» [5, с. 55; 11].

Зазначене рішення ЄСПЛ наштовхує на важливий висновок про необхідність прийняття відповідного закону. Інакше у разі аналогічних звернень до ЄСПЛ засуджених за новими статтями в КК України Європейський суд може прийняти рішення не на користь України [4, с. 185-187].

Відсутність законодавчого визначення «вора в законі» створює труднощі і для застосування щодо них інституту екстрадиції. Н. Ахтирська зазначає, що в апеляційних скаргах захисники так звані «ворів у законі» оскаржують рішення судів про екстрадицію, посилаючись на те, що в законодавстві України відсутнє формулювання такого статусу особи [12, с. 325].

Водночас на практиці мають місце випадки, коли наявність «вора в законі» доводять за допомогою переліку окремих його ознак. Так, в одному із судових рішень зазначено, що статус у підозрюваного «вора в законі» пояснюється наявністю доказів, що ОСОБА_1 у ході злочинного зібрання (сходки) за протекторату загальноновизнаного у кримінальному світі суб'єкта підвищеного злочинного впливу – «вора в законі» ОСОБА_3, пройшов процедуру ініціації (був «коронований») та отримав статус вищого суб'єкта злочинної ієрархії – «вор в законі». Окрім того, про вказаний статус свідчить наявність у підозрюваного кримінального прізвиська, участь у розподілі «зłodийського общака» [13]. В іншому судовому рішенні вказано на такі ознаки «вора в законі», що мали місце у підозрюваного: проходження процедури ініціації («коронування») та отримання статусу «вор в законі»; контроль та розподіл матеріальних благ («общака»); виконання ролі так званого «мирового судді», тобто вирішення конфліктів та спірних ситуацій, які виникали між представниками криміналітету під час здійснення їх злочинної діяльності. Окрім того, у цьому рішенні роз'яснюється, що носій статусу «вора в законі» автоматично наділяється авторитетом, про що вказують зазначені вище функції [14]. Встановлення зазначених ознак дійсно вказує на наявність в особи статусу «вор в законі».

Однак, відсутність у КК України чи будь-якому іншому нормативно-правовому акті дефініції «вор в законі» є суттєвою вадою чинних підстав кримінальної відповідальності цих суб'єктів. Така правова невизначеність не дає можливості ефективно застосувати відповідні кримінально-правові та кримінальні процесуальні норми на практиці, зокрема через різнобічне тлумачення терміну «вор в законі», а також створює підґрунтя для оскарження відповідних судових рішень в ЄСПЛ. Тому, якщо зазначений термін не буде включено із КК України, то обов'язково необхідно надати відповідну законодавчу дефініцію.

3. Віднесення «вора в законі» до особи, яка перебуває у статусі суб'єкта підвищеного злочинного впливу, суттєво ускладнює підстави притягнення до кримінальної відповідальності «ворів в законі»

Незважаючи на відсутність безпосередньо в КК України визначення терміну «вор в законі» окремі вчені висловлюють думку про те, що *визначення «вор в законі» наводиться в примітці* до ст. 255 КК України. І.А. Копйова та К.В. Ципишук зауважують, що визначення «вора в законі» хоча й наводиться у примітці до ст. 255 КК України, проте є дещо нечітким та містить такі жаргони як «злочинний вплив» та «авторитет» [10, с. 214]. В. О. Левчук з цього приводу стверджує, що вживання словосполучення «вор в законі» у КК України несе в собі змістовну проблему, яка полягає у розкритті ознак цього поняття за допомогою оцінної лексики («здійснення злочинного впливу», «координація злочинної діяльності інших осіб, які здійснюють злочинний вплив», «авторитет», «інші особисті якості чи можливості»), що є порушенням правової визначеності, яка є складовою верховенства права [15, с. 249].

Віднесення «вора в законі» до особи, яка перебуває у статусі суб'єкта підвищеного злочинного впливу, або ототожнення цих суб'єктів породжує низку проблем, пов'язаних з притягненням їх до кримінальної відповідальності.

З цього приводу А. О. Нікітін слушно зауважує: «незрозуміло, навіщо взагалі в Законі міститься вказівка на такого суб'єкта, як «вор у законі», якщо він все одно не є окремим суб'єктом вчинення злочину. Такі формулювання лише ускладняють застосування нових статей КК України правоохоронними органами» [6, с. 169]. Має рацію і А. А. Вознюк зазначаючи: «Навіщо так ускладнювати підставу притягнення до кримінальної відповідальності суб'єкта підвищеного злочинного впливу – для того, щоб в кінцевому підсумку вони уникли кримінальної відповідальності? Адже зі змісту ст. 255 КК України зрозуміло, що для того щоб притягнути до кримінальної відповідальності особу, яка перебуває у статусі суб'єкта підвищеного злочинного впливу, у тому числі у статусі «вора в законі» необхідно задокументувати та притягнути до кримінальної відповідальності двох і більше осіб, які здійснюють злочинний вплив, а потім ще доводити факт здійснення координації їх злочинної діяльності» [4, с. 185].

3 огляду на зазначене *видається недоцільним безпосередньо вказувати в ч. 5 ст. 255 КК України, що «вор в законі» є різновидом суб'єкта підвищеного злочинного впливу, оскільки це суттєво ускладнює підстави притягнення їх до кримінальної відповідальності через необхідність доведення кримінально-правових ознак як «вора в законі», так і суб'єкта підвищеного злочинного впливу.*

4. Термін «вор в законі» – русизм і жаргонізм.

В якості аргументів на користь недоцільності введення в кримінальне законодавство терміну «вор в законі» вчені звертають увагу на те, що він є русизмом і жаргонізмом.

А. А. Вознюк, О. О. Дудоров, С. С. Чернявський роблять таке застереження: «ми проти вживання у тексті кримінального закону жаргонізмів, неприцяманих літературній українській мові. Навіть КВК України (ч. 4 його ст. 117) забороняє засудженим вживати жаргонні слова. Проти запровадження у кримінальний закон слів, які характеризуються експресивним забарвленням та є притаманними носіям відповідної субкультури, виступали і парламентські експерти [16, с. 24; 17, с. 10]. У висновку ГНЕУ Апарату ВРУ на законопроект, ухвалений як Закон від 4 червня 2020 р., вказувалось з-поміж іншого на те, що запропонована дефініція «зłodий в законі» відображає систему цінностей злочинців та є одним із проявів жаргону, яким користуються учасники кримінального світу. Введення цього поняття у царину кримінального законодавства свідчить про фактичну легітимізацію злочинної культури [18]. Схожі зауваження висловили фахівці Головного юридичного управління Апарату ВРУ на вказаний законопроект. На їхню думку незрозуміло, навіщо легітимізувати в КК України жаргонні поняття тюремної

субкультури. «Вор у законі» – це неформальний статус у злочинній ієрархії, він не врегульований ніякими актами та не супроводжується наданням ніякого підтверджуючого документа. По-перше, такий неформальний статус «вора в законі» може бути змінено на інший. По-друге, визнання у такий спосіб на державному рівні може призводити до його популяризації [19].

Тому й не дивно, що під час повторного другого читання законопроекту № 2513 від 02.12.2019 року пропонувалося вилучити з тексту законопроекту конструкції, що не мають правової визначеності, а також кримінальний жаргон, зокрема, слова «зłodий в законі» у всіх відмінках [20]. Однак ці пропозиції не були враховані.

Проти вживання русизмів та жаргонізмів висловилися науковці, наводячи на користь своєї позиції вагомі аргументи.

У Великому тлумачному словнику української мови слово «вор» відсутнє. Це – русизм. В усіх російсько-українських словниках воно перекладається як «зłodий». Можна буде почути заперечення, що в законі використано, так би мовити, «інтернаціональний» термін. Але така відмова не може бути прийнятною. Доктринальне розуміння цієї особи в частині її неформального титулу виходить з правил саме української мови, а не неформальної мови – кримінального жаргону. Використання в аналізованому законі не україномовних термінів суперечить чинному законодавству, а впровадження в офіційний юридичний обіг злочинного жаргону є фактично впровадженням в офіційну правову мову елементів злочинної субкультури. І те, й друге є недопустимим (можна собі уявити ситуацію дискусії в залі судового засідання між представниками обвинувачення та захисту з приводу наявності в підсудного титулу «вора в законі», коли сторони з метою доведення чи спростування доказів вимушені будуть використовувати злочинний жаргон, без якого неможливо буде довести чи спростувати докази. В що перетвориться судове засідання) (П. Фріс та І. Фріс) [21].

Зворот «вор в законі» – жаргон, використання якого є неприйнятним у будь-якому нормативно-правовому акті, у тому числі і в КК, оскільки це порушує вимогу офіційного характеру їх стилю (В. О. Левчук) [15, с. 247].

Поняття «зłodий в законі» стало на побутовому рівні, однак має переносне значення, а буквальне тлумачення нівелює саме значення слова «закон». А надалі у закон будуть вноситись й інші жаргони зі злочинного середовища? (О. О. Кваша, В. О. Гацелюк, С. В. Перемет) [22, с. 371-372].

Використання розмовних термінів призведе до засмічення законодавства непритаманними юриспруденції конструкціями, що призведе до неможливості однозначного тлумачення правових положень (К. В. Юртаєва, Р. Р. Романів) [23, с. 226].

З метою вдосконалення правил слововживання й використання українських термінів на державному рівні встановлено національний стандарт ДСТУ 3966:2009 «Термінологічна робота. Засади і правила розроблення стандартів на терміни та визначення понять», відповідно до якого у фаховій мові термін має бути прозорим, тобто його буквальне значення можна встановити із значень термінологічних елементів, які входять до його складу, не добираючи його визначення. Тобто, у законах не можуть використовуватись діалектизми, побутова термінологія, жаргонізми тощо (Ю. Пономаренко та О. Євдокімова) [10, с. 214].

З лексикону правознавців мають зникнути терміни, запозичені у злочинців. Ці терміни необхідно замінити на такі, що нестимуть однозначну негативну оцінку. Використання мови противника саме собою виступає ознакою моральної поразки (І. В. Анохов) [24, с. 334].

Таким чином більшість вчених висловилося проти використання в КК України терміну «вор в законі», оскільки це русизм і жаргонізм. В якості аргументів

називають такі: 1) наявність законодавчої заборони засудженим вживати жаргонні слова (ч. 4 ст. 117 КВК України); 2) цей термін відображає систему цінностей кримінальних правопорушників та сприяє популяризації як «вора в законі», так і зłodийського жаргону; 3) такий крок законодавця свідчить про легітимізацію злочинного субкультури; 4) використання не україномовних термінів суперечить чинному законодавству, а впровадження в офіційний юридичний обіг злочинного жаргону є фактично впровадженням в офіційну правову мову елементів злочинної субкультури; 5) буквальне тлумачення нівелює саме значення слова «закон»; 6) створений прецедент для подальшого внесення в КК України інших жаргонів зі злочинного середовища.

Водночас на користь використання розмовних термінів висловився ЄСПЛ. У справі «Ашларба проти Грузії» зазначено, що вводячи 20 грудня 2005 року два нові злочини, а саме членство в «зłodийському світі» та перебування в статусі «зłodий у законі», грузинський законодавчий орган просто криміналізував поняття та дії, пов'язані зі злочинною («зłodийською») субкультурою, точне значення яких вже добре відоме широкому загалу. Цікаво, що грузинський законодавчий орган вирішив зберегти розмовну мову в правовому визначенні цих злочинів; на думку Суду, це, мабуть, робиться для того, щоб сутність нещодавно криміналізованих злочинів було легше зрозуміти широкій громадськості [11].

Висновки.

1. У законодавчому закріпленні «вора в законі» як спеціального суб'єкта злочину, передбаченого ст. 255, 255-1 КК України, нагальної потреби не було, через наявність і без того підстав притягнути їх до кримінальної відповідальності за вчинення як основного, так і кваліфікованого складів злочинів, передбачених ст. 255, 255-1 КК України.

Водночас визнання «вора в законі» спеціальним суб'єктом злочину надало можливість посилити кримінальну відповідальність за допомогою суворішої санкції ч. 5 ст. 255 КК України (позбавленням волі на строк від дванадцяти до п'ятнадцяти років з конфіскацією майна). Окрім того, нині «вор в законі» чітко усвідомлює, що його можуть притягнути до кримінальної відповідальності за ст. 255 та 255-1 КК України, в яких безпосередньо зазначено, що йдеться саме про особу, яка перебуває у статусі «вора в законі».

2. Відсутність у КК України чи будь-якому іншому нормативно-правовому акті дефініції «вор в законі» є суттєвою вадою чинних підстав кримінальної відповідальності цих суб'єктів. Така правова невизначеність не дає можливості ефективно застосувати нові кримінально-правові та кримінальні процесуальні норми на практиці, зокрема через різнобічне тлумачення терміну «вор в законі», а також створює підґрунтя для оскарження відповідних судових рішень в ЄСПЛ. Тому, якщо зазначений термін не буде виключено із КК України, то обов'язково необхідно надати відповідну законодавчу дефініцію.

3. Ускладненість підстав притягнення до кримінальної відповідальності «ворів в законі» частково обумовлена тим, що їх на законодавчому рівні віднесено до осіб, які перебувають у статусі суб'єкта підвищеного злочинного впливу. Це суттєво ускладнює підстави притягнення їх до кримінальної відповідальності через необхідність доведення кримінально-правових ознак як «вора в законі», так і суб'єкта підвищеного злочинного впливу.

4. Аргументами на користь недоцільності вживання у КК України терміну «вор в законі», який є русизмом і жаргонізмом, є: 1) наявність законодавчої заборони засудженим вживати жаргонні слова (ч. 4 ст. 117 КВК України); 2) цей термін відображає систему цінностей кримінальних правопорушників та сприяє популяризації

як «вора в законі», так і злочинського жаргону; 3) такий крок законодавця свідчить про легітимізацію злочинного субкультури; 4) використання не україномовних термінів суперечить чинному законодавству, а впровадження в офіційний юридичний обіг злочинного жаргону є фактично

впровадженням в офіційну правову мову елементів злочинної субкультури; 5) буквальне тлумачення нівелює саме значення слова «закон»; 6) створений прецедент для подальшого внесення в КК України інших жаргонів зі злочинного середовища.

ЛІТЕРАТУРА

1. Про зареєстровані кримінальні правопорушення та результати їх досудового розслідування. URL: <https://gp.gov.ua/ua/posts/pro-zareyestrovani-kriminalni-pravorushennya-ta-rezultati-yih-dosudovogo-rozsliduvannya-2>
2. Криміналізація суспільно небезпечних діянь протягом дії Кримінального кодексу України 2001 року: останні сюжети на фоні загальної палітри законодавчих рішень / В. Гацелюк. Київ : ВАІТЕ, 2021. 228 с.
3. Вознюк А. А. Встановлення або поширення злочинного впливу: актуальні питання кримінальної відповідальності. *Вісник Пенітенціарної асоціації України*. 2021. № 3 (17). С. 21–39. DOI: 10.34015/2523-4552.2021.3.03
4. Вознюк А. А. Протидія організованій злочинності в Україні: перспективи удосконалення кримінального законодавства. *Вісник Пенітенціарної асоціації України*. 2020. № 1 (11). С. 176–194. DOI: 10.34015/2523-4552.2020.1.18
5. Вознюк А. А. Актуальні питання кримінальної відповідальності учасників злочинної організації та злочинної спільноти. *Актуальні проблеми кримінального права* : матеріали XII Всеукр. наук.-теорет. конф., присвяч. пам'яті проф. П. П. Михайленка (Київ, 18 листоп. 2021 р.). Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2021. С. 51–56.
6. Нікітін А. О. «Злочин у законі» у кримінальному законодавстві: зарубіжний досвід та процес запровадження в Україні. *Порівняль-но-аналітичне право*. 2020. № 2. С. 167–170.
7. Киренко С. Г. Проблеми кримінально-правового забезпечення боротьби з організованою злочинністю. *Dictum factum*. 2020. № 2. С. 59–65. DOI <https://doi.org/10.32703/2663-6352/2020-2-7-59-65>
8. Речицький В. Критичний аналіз ст. 255 Кримінального кодексу України щодо встановлення відповідальності за злочини, вчинені «злочинною спільнотою» (станом на 22.07.2020). Харківська правозахисна група. *Інформаційний портал «Права людини в Україні»*. 22.07.2020. URL: <https://khpq.org/1595421303>
9. Мусиченко О. М. Розумілість сучасного кримінального закону : монографія. Миколаїв : Іліон, 2021. 308 с.
10. Копйова І.А., Ципишук К.В. Щодо доцільності введення категорії «вор/злочин в законі» в кримінальне законодавство України. *Вісник Асоціації кримінального права України*. 2020. № 2. С. 209–219.
11. Case of Ashlarba v. Georgia (Application no. 45554/08). Strasbourg, 15 July 2014. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/fre#%22itemid%22:%22001-145572%22>
12. Ахтирська Н. Екстрадиція «вора в законі». *Підприємництво, господарство і право*. 2020. № 7. С. 320–327. DOI <https://doi.org/10.32849/2663-5313/2020.7.55>
13. Ухвала слідчого судді Печерського районного суду міста Києва про застосування запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою від 21 травня 2021 р. у справі № 757/26747/21-к. URL: <https://cutt.ly/UQg948z>
14. Ухвала слідчого судді Новозаводського районного суду м. Чернігова про застосування запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою від 2 квітня 2021 р. у справі № 751/2435/21 (провадження № 1-кк/751/710/21). URL: <https://cutt.ly/HQg3Qyp>
15. Левчук В. О. «Вор в законі»: відоме поняття та нові кримінально-правові проблеми. *Нове українське право*. 2021. № 4. С. 245–251. DOI: <https://doi.org/10.51989/NUL.2021.4.36>
16. Вознюк А., Дудоров О. Кримінальна відповідальність за злочини, вчинені злочинною спільнотою: аналіз законодавчих новел. Новітні кримінально-правові дослідження – 2021 : Альманах наукових праць / за ред. проф. Є.Л. Стрельцова, проф. О.В. Козаченка, PhD О.М. Мусиченко. Миколаїв : МІП НУ ОЮА, 2021. С. 21–31.
17. Кримінальна відповідальність за злочини, вчинені злочинною спільнотою (статті 255, 255¹, 255², 255³, 256 Кримінального кодексу України): науково-практичний коментар / А. А. Вознюк, О. О. Дудоров, С. С. Чернявський. Київ: Норма права, 2021. 130 с.
18. Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо відповідальності за злочини, вчинені злочинною спільнотою: висновок Головного науково-експертного управління від 16.12.2019 на проєкт Закону України від 2 грудня 2019 р. № 2513. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_2?pf3516=2513&skl=10
19. Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо відповідальності за злочини, вчинені злочинною спільнотою: зауваження Головного юридичного управління від 16 січня 2020 р. до проєкту Закону України від 2 грудня 2019 р. № 2513. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_2?pf3516=2513&skl=10
20. Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо відповідальності за злочини, вчинені злочинною спільнотою: порівняльна таблиця до повторного другого читання від 1 квітня 2020 р. проєкту Закону України від 2 грудня 2019 р. № 2513. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_2?pf3516=2513&skl=10
21. Фріс П., Фріс І. Про боротьбу зі злочинними спільнотами (нотатки на полях закону). *Юридичний вісник України*. 17–30 лип. 2020 р., № 28–29.
22. Кваша О. О., Гацелюк В. О., Перемот С. В. Проблеми внесення поняття злочин в законі до Кримінального кодексу України. *Правова держава*. 2015. № 26. С. 366–376.
23. Юртаєва К.В., Романів Р.Р. Компаративно-критичний аналіз положень КК України щодо відповідальності за злочини, вчинені злочинною спільнотою. *Вісник Асоціації кримінального права України*. 2020. № 2. С. 220–232. DOI: <https://doi.org/10.21564/2311-9640.2020.14.218829>
24. Анохов І. В., Кузнецова І. А. Моделирование организованной экономической преступности. *Всероссийский криминологический журнал*. 2017. Т. 11, № 2. С. 327–336. DOI: 10.17150/2500-4255.2017.11(2).327-336